

pod redakcją naukową
Roberta Fudali
i Mirosława Kowalskiego

KOBIETA i MĘZCZYŻNA

w zawodzie nauczycielskim

Kobieta i mężczyzna
w zawodzie nauczycielskim

Uniwersytet Zielonogórski
w Zielonej Górze

Kobieta i mężczyzna w zawodzie nauczycielskim

pod redakcją naukową
Roberta Fudali
i Mirosława Kowalskiego

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
Kraków 2006

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006

Recenzenci:

dr hab. Edward Kozioł

prof. zw. dr hab. Bolesław Potyrała

Redakcja wydawnicza:

Urszula Lisowska

Projekt okładki:

Ewa Beniak-Haremska

Książka sfinansowana przez
Instytut Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytetu Zielonogórskiego

ISBN 83-7308-757-5

ISBN 978-83-7308-757-6

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel. (012) 422-41-80, fax (012) 422-59-47

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2006

Spis treści

Wstęp	7
<i>Ryszard Małachowski</i>	
Integralność jako edukacyjny regulator rozumienia pojęć: mężczyzna i kobieta	11
<i>Jacek Kurzępa</i>	
Feminizacja zawodu nauczycielskiego i jej konsekwencje socjalizacyjne	43
<i>Iwona Kaczmarek-Murzyniec</i>	
Maria i Stanisław Ossowsky – nauczyciele i uczeni	67
<i>Robert Fudali</i>	
Komunikacja niewerbalna nauczycieli z uczniami	85
<i>Daniel Falcman</i>	
Fenomenologia płci. Próba analizy typu verstehen	101
<i>Miroslaw Kowalski</i>	
Refleksje na temat zachowań prozdrowotnych kandydatek i kandydatów do zawodu nauczycielskiego	109
<i>Iwona Rudek</i>	
O potrzebie identyfikacji chłopców z osobą nauczyciela mężczyzny	119

Katarzyna Kochan

Świadomość nauczycielek-wychowawczyń kształcenia zintegrowanego
a podejmowane przez nie działania wychowawcze 131

Klaudia Błaszczuk

Barbara Dydak-Walczak

Romuald Walczak

Współpraca z rodzicami w opinii nauczycielek szkół podstawowych 143

Urszula Gembara

Płeć a poziom twórczości studentów edukacji artystycznej 157

Anna Mróz

Potencjał rozwoju osobowego nauczycieli – badania porównawcze
kobiet i mężczyzn 165

Wstęp

Na szczęście kobiety i mężczyźni różnią się między sobą. I mimo wysiłków wielu osób zmierzających do unifikacji obu płci, nie udało się jak dotąd zatrzeć najistotniejszych odmienności. Różnice te nie polegają tylko na innej budowie anatomicznej i roli w prokreacji, ale widoczne są w odmiennym przebiegu reakcji emocjonalnych, przejawianych zainteresowaniach i uzdolnieniach, czy w zdolnościach do komunikowania się z innymi. Nie wnikając w dyskusję, na ile te i inne odrębności są uwarunkowane genetycznie, a jaki wpływ ma na nie socjalizacja i wychowanie, trzeba stwierdzić, że najistotniejszym jej skutkiem jest wzrastająca świadomość konsekwencji społecznych wynikających z faktu bycia kobietą lub mężczyzną.

Inspiracją do powstania tego opracowania była chęć spojrzenia na zawód nauczycielski przez pryzmat płci jako głównego czynnika różnicującego pedagogów. W bogatej literaturze na temat zawodu nauczycielskiego przeanalizowano niemal każdy jego element, czynniki wpływające na jakość procesu wychowawczo-dydaktycznego, a także uwarunkowania i charakter pełnionych przez niego ról społecznych. Jednak gdy do zawodu tego masowo zaczęły napływać kobiety, fakt obecności w nim osób odmiennej płci nie doczekał się zainteresowania ze strony badaczy. Do tej pory zauważana była feminizacja zawodu, i to przede wszystkim w wymiarze ilościowym. Nie znamy natomiast konsekwencji, jakie dla pracy szkoły ma przemiana, w wyniku której z zawodu męskiego stał się on domeną kobiet. Za naturalny przyjęliśmy stan, w którym – mówiąc „nauczyciel” – myślimy „kobieta”.

Niemożliwe jest opisanie wszelkich różnic między kobietą i mężczyzną. Opracowania dotyczące tego tematu koncentrują się na znaczeniu odmienności właściwych obu płciom, na wzajemnych interakcjach między partnerami. Również my zdawaliśmy sobie od początku sprawę, jak szerokie pole

badawcze otwiera się przed nami, jak wielu interesujących aspektów, których istnienie intuicyjnie przeczuwamy, nie da się w sposób satysfakcjonujący opisać, nawet w ramach bardzo szerokich badań. W związku z tym celowo nie podejmowaliśmy tych przejawów funkcjonowania zawodowego nauczycieli, które przekraczałyby granice intymności. Zagadnienia te jednak powinny stać się przedmiotem zainteresowań badawczych, chociażby ze względu na wpływ, jaki erotyzm ma na wzajemne kontakty kobiet i mężczyzn w wielu sytuacjach zawodowych i publicznych.

Chcielibyśmy tą pozycją zwrócić uwagę na niektóre implikacje, jakie płec nauczyciela niesie dla procesu socjalizacji i wychowania młodzieży. Zwłaszcza teraz, gdy transformacja ustrojowa jaką przeszliśmy spowodowała, że szkoła stała się jedyną instytucją wspomagającą rodzinę (a niekiedy ją zastępującą) w jej trudzie przygotowania młodego pokolenia do stale zmieniającej się rzeczywistości. Przemiany te wymuszają zmiany w rolach społecznych nauczycieli. Wzrasta znaczenie nauczyciela jako nośnika pozytywnych wzorów kulturowych, w tym wzoru roli kobiety i mężczyzny.

Świadomość konsekwencji, jakie dla wypełniania swej roli społecznej stanowi fakt bycia kobietą lub mężczyzną, może przyczynić się do optymalizacji procesu nabywania przez studentów kompetencji zawodowych, a także do pogłębienia refleksji u pracujących pedagogów. Informacje te mogą pomóc w zrozumieniu podstaw funkcjonowania wielu stereotypów i przekłamań, którymi obrosła wiedza potoczna na temat kobiet i mężczyzn – w tym kobiet i mężczyzn pracujących w zawodzie nauczycielskim.

Pomocne w tym procesie mogą być wyniki badań oraz spostrzeżenia i refleksje poczynione przez zaproszonych do współpracy autorów. Spojrzeli oni na podjęty w tej pracy temat przez pryzmat reprezentowanej specjalności, ze wszelkimi konsekwencjami metodologicznymi i odmiennym sposobem interpretowania uzyskanych danych. Stąd w prezentowanym materiale wyróżnić można podejście pedagogiczne, psychologiczne i socjologiczne, mieszczące się jednak w ramach wyznaczonych charakterem tej publikacji.

Fakt, że zawodem tym zawładnęły panie, ma też swoje odbicie w przewadze problemów badawczych im poświęconych, choć autorzy, o ile to było możliwe, starali się porównywać zachowania kobiet i mężczyzn. Potrzeba równowagi między nauczycielami jednej i drugiej płci wydaje się być wiodącym problemem systemu oświatowego. Różnorodność podjętej tematyki dowodzi, jak wiele aspektów rzeczywistości szkolnej jest w stanie różnicować

płeć nauczyciela. Problem ten dotyczy nie tylko kobiet i mężczyzn jako grup zawodowych, lecz przede wszystkim funkcjonowania w zawodzie jednostek jako reprezentantów określonej płci.

To, że książka ta może się ukazać w prezentowanej postaci zawdzięczamy osobom różnej płci, a przede wszystkim: prof. zw. dr. hab. Bolesławowi Potyrałowi i dr. hab. Edwardowi Koziółowi, których życzliwe uwagi pozwoliły udoskonalić jej tekst pod względem merytorycznym i formalnym, a także prof. zw. dr. hab. Krystynie Ferenz, która przychylnie wspierała nasze zamierzenia badawcze, okazując przy tym wiele zainteresowania.

Robert Fudali

Zielona Góra, kwiecień 2006 roku

Ryszard Małachowski

Integralność jako edukacyjny regulator rozumienia pojęć: mężczyzna i kobieta

Od lat dziewięćdziesiątych aż do roku 2005 na polskim rynku wydawniczym ukazała się pokaźna ilość publikacji, dotyczących głównie problematyki „kobiety”, rzadziej – „mężczyzny”. Były to prace autorów zagranicznych tłumaczone z języka angielskiego, niemieckiego, francuskiego, włoskiego, fińskiego, a nawet łacińskiego, ale też publikacje autorów polskich stanowiły istotną część inicjatyw edytorskich poszczególnych wydawnictw.

Poruszane zagadnienia ujmowano w konwencji popularyzatorskiej oraz empirycznej: hermeneutycznie i porównawczo, w zakresie wielu dyscyplin naukowych. Rzadko rozpatrywano je z punktu widzenia personalizmu wywodzącego się z teologii chrześcijańskiej¹, co spowodowane jest między innymi dość powszechnym, areligijnym rozumieniem „współczesności” (potocznie „nowoczesności”), trudem rozumienia personalizmu (personalizmów), jego genezy² i treści filozoficznych z nim związanych oraz brakiem przekonania co do aktualności obowiązywania uniwersalnych zasad aksjologicznych. Różna była też jakość i zasadność poznawcza danych treści. Oprócz licznych, posiadających wartość epistemiczną opracowań, napotymano niepogłębione merytorycznie interpretacje, wprowadzające pomieszanie pojęć, utrzymujące

¹ *Słownik teologiczny*, red. A. Zuberbier, H. Juros, J. Kudasiewicz, W. Łydka, T. Mieszowski, cz. 2, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1989, s. 73.

² J. Choroszy, *Dialogi o personalizmie*, t. 5, „Signum”, Wrocław 1995, s. 37–50; Cz. St. Bartnik, *Personalizm*, „Czas”, Lublin 1995, s. 124–125.